

Heyet sahifileri

Yazan: General
Abdurrahman Aygün

Zatülkürsî - Cassiopeiae:

Semanın en mühim ve en maruf burclarındandır. Gayet kolay bulunur. Eğer; Dübbükberin “Megrez., yani Delta yıldızı, kutup yıldızına vaslolunur ve bir okadarda ileriye temdit edilirse, mevzubahs burcun β kevkebine tesadüf olunur ve Fransızca “W,, şekline benzeyen diğer yıldızlar da kolayca bulunur. Zatülkürsinin belli başlı beş dane yıldızı vardır. Fakat ufak yıldızları çokcadır:

α	kevkebi; Sadrı zatülkürsi	} namlarile meşhurdurlar. Bu kevakin en parlağı “ γ ,” yıldızı olup tam ikinci kaderdendir. Diğerleri de 2. ile 3. arasındadır. Mirfaküssüreyya ise 4. ile 5. arasındadır.
β	” Keffülhadib	
γ	” Fahzi zatülkürsi	
δ	” Rükbetülkürsi	
ι	” Mirfakussüreyya	

Fahzi zatülkürsi kevkebi hakkında biraz malûmat vermek lâzımdır. Kevkebi mezkûrun tayfında görülen htutu münevvere isbat etmiştirki, kendisinde narıbeyza halinde müvellidülma mevcuttur. Bu ise kevkebde büyük bir işialin mevcudiyetini anletir. İki bin senedenberi nazarlar bu yıldızı tarassut etmiş isede, bilhassa teleskopların keşfindenberi yapılan her türlü tetkikat, nazarı hayreti celbetmiş ve git kide işialin

büyümesile dahi bir zaman sonra semanın en parlak yıldızı olmağa namzed bulunmuştur. Çünkü üzerinde görülen yangının müruru zamanla tenakus değil bil'akis tezayüt ettiği görülmektedir.

“u,, kevkibi ise; keza yangını ile meşhurdur. 1572 senesinde o kadar şuleli görünmüş idiki, değil Arzımız hatta Manzumei şemsimiz bile büyük bir tehlike geçirmiştir İştialinden beş ay sonra şu'lesi hatta Şurayi yemaninin bile fevkine çıkmıştı. Bereket versinki; sonra yavaş yavaş tenezzüle başlayarak zuhurundan 17 ay sonra, gözlerden kaybolmuştur. Yapılan tetkikatta, bu kevkibin; 2200, 2510, 2820, 3130, 3440 senelerinde de tekrar tutuşacağı anlaşılmıştır. Bize mesafesi (304) tirilyon kilometredir. İşbu kevkib; meçhul bir merkez etrafında (292320) senede bir devir yapmaktadırki saniyede 200 kilometre sür'atle koşuyor demektir. Şu halde 420 senede kutru zahiriî Kamer kadar semada tebdili mevki ediyor demektir. Zatülkürsinin yıldızlarından, ledelicap ancak arz, semt gibi hususatta istifade olunabilir. Tûl tayinine hadimi zaman mes'elesine pek elverişli değildirler. Fakat irtifaatı mütenazıra usulile yapılacak zaman tayinlerinde istifade mümkündür.

İmriei müselsele - Andromediae:

İmriei müselsele burcu, ehemmiyetce zatülkürsinin fevkinde dir. Havanık ve garaip hususunda yektadır. Semada bulunması da pek kolaydır. Kutup yıldızı, Zatülkürsinin β yıldızına vasl ve pek hafif bir inhina ile bir o kadar daha temdit olunursa ikinci kaderden bir kevkibe tesadüf olunurki İmriei müselselenin “a,, yıldızıdır. Şekilde görüldüğü üzere; bunun altında aynı burcun β ve daha aşağısında γ yıldızı bulunur.

İmriei müselselenin “a,, yıldızı tam ikinci kaderdendir. Yani β ile γ yıldızları keza ikinci dereceden iselerde lem'an

itibarile menazili muabharın dunundadırlar. “ α ,” ile “ β ,” arasında “ δ ,” yani Delta kevkibi dahi İmriei müselselenin meşhur kevkibindendir. Kadir derecesi 3.3 dür. “ α ,” kevkibi şimdiye kadar lem’an derecesini hiç bozmamıştır. İki bin senedenberi bu veçhile lem’anını tahvil etmemiş kevkep pek nadirdir. İlmi hey’et noktai nazarından bu mes’ele ziyadesile mühimdir.

γ kevkibini kariine sureti mahsusada takdim ederiz. Bu yıldız; bütün feza içinde emsâline nadir tesadüf olunur bir manzumei müsellesedir Yani üç güneşli bir âlemdir. Çıplak gözlerle tek gözükürsede, ufak bir rasad dürbini bile bu üç elmaspareyi pek güzel gösterir. Büyüğü bizzat Gamma yıldızı olup diğerleri de bunun refikidirler. Büyük refik yıldız; Gamanın etrafında (36000) senede bir kerre dönerken, küçüğü de bunun etrafında 526 senede bir devir yapar. Bu yıldızın temasını bütün kariîne tavsiye ederim.

Hartada görülen ve “ δ ,” ile β kevkepleriyle bir müselles teşkil eden Sehabiye ise, belki bütün semanın en güzel ve en şayanı tetkik bir manzarasına maliktir. Sehabiye, derdesti teşekkülü avalim olduklarından bilhassa bu Sehabiye-yede bakılmasını cidden tavsiye edrim. 250 defa büyültme kuvvetini haiz bir dürbin ile bakılırsa, merkezde bir güneş taslağının vücut bulmak üzere bulunduğu ve bunun etrafında da iki büyük seyyarenin müruru zamanla hemen hemen küre şekline inkilâb ettiği ayan beyan müşahede olunur.

İşbu Sehabiyenin, bahsettiğimiz hali şimdiki rasadat ne-tayicine göredir. Halbuki oradan buraya ziya, saniyede 300,000 kilometre kat etmek şartile bir milyon yedi yüz bin küsur senede geldiğinden, bizim gördüklerimizde bu kadar sene

evveline aittir. Belkide halihâzırda oradaki tekemmülât hitam bulmuş ve belkide seyyaratı üzerlerinde hayat başlamıştır.

Söyleyelimki; bu Sehabiyeden ilk defa bahseden ve mesafenin akıllara sığmayacak derecede büyük olduğunu haber veren, zamanımızdan bin sene evvel Abdurahmanusûfi namındaki bir Türk alimidir. Ve en evvel bu şerefi o kazanmıştır. Halbuki Avrupahlılar bunun mesafesini daha 1923 de ölçebilmişlerdir.

Müsellesi şimâli - Trianguli:

İmriei müselselenin “ β ,” ile “ γ ,” yıldızlarının altında belli başlı üç yıldızdan mürekkep Müsellesi şimalî burcu vardır. Müsellesi şimalinin “ α , β , γ ,” yıldızları belli başlı kevakibinden olup bunlarda Müsellesin birer reislerini teşkil ederler. Burcun parlak yıldızı “ α ,” değil “ β ,” dir. γ ise bunların ikisinden de dun bir lem’ana maliktir. β nin derecei lem’anı 3,2 ve “ α ,” nın 4 dür. Hartada görülen “33. M,” nam Sehabiye dahi bu burca aittir. Bu üç kevkebin her üçü ile her türlü Hey’et rasadatı yapılabilir. Başkaca şayanı ehemmiyet yıldızı yoktur. Yalnız 6 numaralı yıldızı güzel bir müzaafadır ve pek şirindir. Temaşası şayanı tavsiyedir.

Kertenkele burcu - Lacertae:

Keykâvus burcunun altında pek ufak yıldızlardan mürekkep ufak bir burcdur. Evvelce burada (Tacî hazreti kiralî) namile başka bir burc vardı. Fakat meşhur Hevelyuse hürmeten kertenkle lâfzı ibka edildi. Hey’et rasadatı itibarile hiç bir yıldızı şayanı istifade değildir. Yalnız 1910 senesi 30 kânunuevvelinde burcun 3 numaralı kevkebi civarında iki yıldız müsademe ederek (Nova) teşkil etmişlerdir. “Nova,”

kelimesi, ihtiyar iki kevkebin müsademesini müteakip ziyanın şiddetinden fazla meri olan yeni kevakibe denilir. Bu Novanın mevkii şudur:

$$\text{Meyil} = - 52^{\circ} \text{, } 11' \text{, } 55''$$

Saat Dakika Saniye

$$\text{Metali} = 22 \text{, } 31 \text{, } 45$$

Şayanı esefitirki; işbu Novanın Arza mesafesi bir türlü ölçülemediğinde müsademe anının hakikî surette zamanımızdan ne kadar evvel vuku bulduğu malûm değildir.

Elfaris Burcu = Persei :

Elfaris; Garaip ve havarık hususunda semanın bilumum burclarına tekaddüm eder. Hatta bundan dolayı beynelfelekiyun (mağrur burc) namile zebanzeddir. Zira samanyolunun buradan geçmesinden başka, kevakibi müsellese, ve muzaafa ile, kevakibi mütehavvilenin çokluğu; yeni yeni kevakibin ansızın zuhurları; Eskileriein ortadan gaip olmaları ve bazılarınin ise, iştiâl edüp parçalanmaları ve sehabiye haline geçmesi, yani oradaki avalimin ömürlerine hatime çekilmesi, tabiri diğerle kıyametlerini idrak eylemeleri gibi halâtı azime ve hadisatı mühimme hep bu burcda görülmüştür.

Semada işbu mağrur burcu bulabilmek için, Zatülkürsinin cenubuna ve İmriei müselselenin nihayetine bakmak kâfidir. Burcun nisbeten en parlak yıldızları altı adet isede, bunlardan “β,” namını taşıyan (Algol) kevkebi büyük mikyasda mütehavvile olduğundan geriye sağlam iş yapılacak beş yıldız kalır. Bunlarda sıra ile: α, γ, δ, ε, ζ kevkepleridir. “α,” yıldızının lem'an derecesi 2,2 dir. Diğerleri daha aşağıdır.

Algol kevkebine gelince; beynelfelekiyun bir şöhreti azime sahibi olan işbu kevkep, ziyasının pek az bir zaman zarfında

büyük mikyasda tahavvülile maruftur. Şöyleki: hali tabiisi olan ikinci kadirde bulunmakda iken, dört buçuk saatten biraz fazla bir zamanda dördüncüye tenezzül eylemekte ve badehu tekrar aynı miktar bir zaman zarfında hali tabiisini almaktadır. 60 saat ikinci kadirde kaldıktan sonra tekrar dördüncü kadere iner ve tekrar ikinciye tereffü eder. Şu hâlde devre müddeti 69 saat demek olur. Algolun bu hali, 1669 senesinde keşfolunmuş ve devre müddeti 1782 de hesap edilmiştir. En son yapılan tetkikata göre, Algolun ziyasını kısmen husufa uğratan esbap, kendi önünden seyyarelerinden birisinin geçmesi ve bu esnada ziyasının intişarına mani olmasıdır. Bu bapta Amerika rasathaneleri büyük bir hizmette bulunarak seyyareyi esnayı seyrinde görmüşler ve bütün cihana ilânı keyfiyet eylemişlerdir. Bu ilâna göre:

Algol, filhakika bir refike maliktir. Fakat garaipten olarak bu refik hacmen efendisinden büyüktür. Şu hâlde, Algolun meselâ cıva gibi pek ziyade ağır ve ötekininde bilâkis mantar gibi pek hafif bulunması lâzımgelmektedir. Eğer, Algolun kutru “1,, farz olunursa ötekininki “1.14,, olur. İki cirmin merkezleri arasındaki mesafe bu nisbet dahilinde 4,77 dir. Mahreklerinin meyli, istikameti basarımıza nazaran 82 derecedir. Bundan başka seyyarei muazzama, tamamen muzlim değildir. Şöyleki Algolun ziyasını “1,, farz edersek berikinin derecei lem'anı ancak 0.050 olur. Hini küsufda açıkda kalan Algol kısmının ziyası ise yine bu mikyas dahilinde 0.088 dir. Seyyarenin Algol etrafında müddeti devri hakikisi 68 saat 49 dakikadır. Müddeti küsuf 9 saat 48 dakikadır. Algolun ziyası, şemsimizin ziyasından 51 defa daha fazladır. Ve hacmen 2,2 defa büyüktür. Refikı seyyarenin nim muzlim ziyası bile, bize nazaran 5.2 dir)

Algoldan başka “ε,, kevk ebide müzaaftır. Refik kevk eb ile araları 9” dır. Zeta, kevk ebi ise dörtlü bir manzumedir. Fakat refikleri pek ufak olduğundan 200 defa büyültme kudretini haiz dürbinle bakmak lâzımdır. Hatta bunların birde beşincileri vardır. “η,, kevk ebi’de muzaafadır. Mesafeleri 28” dir. Teta kevk ebi bir manzumei müsellesedir.

Elfarise hatime verirken anlatalımki 1901 senesi 22 şubatında bu bureda iki yıldız çarpışarak ömürlerine hatime vermiş ve daha açık bir ifade ile kıyametlerini idrak etmişler. Bu hâl bir gün Kürei Arzın da başına gelecektir. Müsademe mahalli bize 300 ziya senesi kadar uzaktır. Bir ziya senesi ise 9,5 tirilyon kilometredirki 23 milyon sene şimendüfer yolculuğuna mukabildir. Elfarisin bütün kevakibi rasada müsaidirler.

Esedüssagir — Leonis Minoris

Hartada görüldüğü üzere; Dübbü ekberin “λ, μ, ν, ζ,, yıldızının cenubunda vakidir. Yıldızları pek ufak olduğundan hey’et rasadatına elverişli değildir. En parlak yıldızı 46 numaralı kevk eb olup, o bile 4,2 ci kadirdendir. Binaenaleyh; bu burcu terkederek “Kelbülsayd,, burcuna geçiyoruz:

Kelbülsayd — Canum venat:

Dübbü ekberin kuyruğundaki son iki yıldız; yani Mizar ile Benat na’s kevk ebleri yekdiğerine vaslolundukdan sonra Benatı na’sdan cenuba doğru amud bir hat indirilir ve 2.5 misli mesafeye bakılırsa oldukça hafif zıyalı bir kevk eb nazara çarpar. Bu yıldız, Kelbülsayd burcunun “α,, kevk ebidirki semada en şirin müzaafalardan birisidir. Bu yıldız beynelefelekiyun (Kalbi Şarl) denilir. Kadir derecesi üç olup refiki-

ninki altıya yakındır. Aralarındaki mesafe 20" dir. Kalbi Şarlın rengi altun sarısı gibidir Refikinin rengi ise " züm-rüdî „ dir.

Kelbûlsaydın; başka ehemmiyetli yıldızı yoksada (harta) da görüldüğü üzere pek güzel bir sehabiyesi vardır. Bunu ilk gören meşhur (Lord Rosse) dir. Müşarünileyh henüz imâl ettiği 1,83 metre adesei şahsiyeye malik teleskobunu buraya çevirdiği vakıt, o derecede gaşy olmuştu ki saatlerce o fen gözünden ayrılamamış, yanına gidüp gelenlerden kat'iyen haberdar olmamış, ve bir müddet sonra aklı başına geldiği vakıt göz yaşlarile karışık olan sevincinden teleskobunuöp-meğe başlamıştır.

Bu muazzam sehabiye tetkik olunursa görülürki; Kendisinde pek seri ve daimî bir ceryan ve devran vardır. Zerratı galizası binnisbe merkezde tekâsûf ettiğinden kuvvei anilmerkeziyesinden fırlayan aynı tabiatta ecsamdan uzakda diğer bir merkez daha hasıl olmuş ve her ikiside istikbalin kevakib muzaafalığına namzed bulunmuşlardır.

Bu burcun Kalbi Şarl yıldızından madası hey'et rasadatına elverişli değildir. Pek şirin bir de kümesi vardır.

Kisuyi Birenis - Comae:

"Birenis„ kelimesi, Mısır hükümdarlarından (Batlamyos Filadelf) in kerimesi ismi olup, gayet hasena olan müşarünileyhanın kisularına izafe edilmiştir. Ve filhakika sekiz, on defa büyülden bir dürbin ile Kalbi Şarl yıldızının cenubuna doğru bakılırsa kisuye benzeyen ufak ufak yıldızlar nazarlara çarpar. Bu burcun en parlak yıldızı 43 numaralı kevkebi olup kadir derecesi beşe yakındır. Binaenaleyh hiç birisile hey'et rasadatı yapılamaz. Bir kaç muzaafasile bir iki mütehavvile

kevkebi vardır. 42 numaralı kevkebi, en meşhur muzaafası olup küçüğü büyüğü etrafında 25 senede devreder. “36,, numaralı kevkep isē, bir manzumei müsellesedir. Yani üçüzlü bir âlemdir. Küçük, ortancasının etrafında dönerken bunların her ikisi birden 35 numaralı kevkebin etrafında 470 senede devr ederler.

El'avva burcu - Boötis:

El'avva burcu: tarihi hey'ette en eski bulunması, ve kendisini teşkil eden kevkebin pek ayan surette görülmeleriyle meşhurdur. El'avvā: Bekçi, çoban, hayvan muhafızı manalarına gelen arabî bir kelime olup, sebebide kutbu şimali etrafına toplanmış olan Dübbüekber. Dübbüasgar, Zürafe, Ejderha, Esedüssagir, Vaşak, Kelbüssayd gibi hayvanatı muhafaza içindir. Zaten El'avvanın en meşhur yıldızı olan “α,, kevkebine Araplar “Semakürramih,, derlerki, bu cümle ile; (Kutup etrafına toplanmış muhtelifülcins hayvanat arasında bir fenalık vukua gelmemek için başını yukarıya kaldırmış ve daima oralarda mevcut imiş bir çoban) gibi mana murat edilmiştir.

(Semakürramih): Dübbüekberin kuyruğundaki iki yıldızın içeriye doğru biraz mail temdidi istikametinde ve takriben 4:5 misli bir mesafede bulunup lem'anı, keskin bir ateş gibidir. Ve Afrikanın sarı elmasları gibi parlar. Fazla olarak kendi hararetini Arza kadar isal edebilmektedir. Arzımıza mesafesi 268 tirilyon kilometredir. Semakürramih bulunduktan sonra, Elavvanın diğer yıldızları da (harta) ianesile çok kolay elde edilirler. Ve bu sayede Semakürramih civarında Eklili şimalî burcu dahi kolaylıkla bulunabilir.

El'avvanın en mühim yıldızı Semakürramihdir. Bu yıldız bir çek kerreler mabut ve mabude ittihaz edilmek gibi bed-

bahtlığa duçar olmuştur. Semanın en mühim birinci kadir yıldızlarından olup bazan güpe gündüz görülür. Bizim güneşimizden 13824 defa daha büyüktür. Kutru, kutru şemsin 24 misline müsavi olmak üzere (33,789,311) kilometredir. Sema-kürramih pek ziyade hararete malik olup, eğer Güneş ile beraber manzumemiz buz halinde farzile bu şemsi azimin yanına nakledilebilse bir saniyenin onda biri kadar bir zaman zarfında buhar heline geçer. Semadaki kevakibin de birer hareketi olduğu anlaşılan ilk sabite budur. Bir saniyedeki sürati 66 km. olup mailen bize doğru yaklaşmaktadır. Burcun bundan sonraki meşhur ve rasada müsait kevkepleri hartada görüldüğü üzere “β, γ, δ, ε,, yıldızlarıdır. Bunlardan:

“β,, kevkebi üçüncü, “γ,, kevkebi dörde ykm, “δ,, kevkebi 3,4 “ε,, kevkebi 2,4 kadirlerdendir. “ε,, kevkebi rengini güzelliği dolayısıyla pek ziyade şöhret kazanmıştır. Gerek bu kevkep ve gerek “δ,, kevkebi her ikisi de muzaafdırlar. El'avvanın saydığımız bu beş yıldızı da rasada müsait olup yalnız “δ,, kevkebine rasatda biraz dikkat ister. Refikine bakılmak ihtimali vardır. Aralarında mesafe 110 saniye olduğundan Teodolitler bu iki kevkebi bir biünden tefrik edebilirler. Bu bureda bir çok ta kevakibi mütehavvile varsada küçük olduklarından tafsilattan sarfınazar edilmiştir.

Eklili şimalî - Coronae borealis :

Hırafatı Yunaniyeye göre, mabude Aryanın semadaki makarri saltanatı olup Eklili şimalî cümlesi dahi buradan kinayeten alınmıştır. Çinliler buna incili midye, derler. Elyevm “a,, yıldızına (Perle) yani inci denilmektedir. Arablar bu burca (Kas'atülmesakin) derlerdeki fakirler taşı demektir. Bununla beraber “a,, yıldızına, “Neyyiri - fikkei - şimalî,, cümlesi alem olmuştur. Derecei lem'anı ikinci kaderdendir.

“β „ ile “γ „ kevkeblerinin kadir dereceleri, dörde yakın, “δ „ ile “ε „ kevkeblerinin dörtrttür .Diğer ufak kevakibin kadir dereceleri daha aşağıdır. “R „ kevkebi, itradsızlığı ile meşhur bir mütehavviledir. “η „ kevkebi ise 41 senede küçüğü büyüğü etrafında dönen bir muzaafadır. Aralarındaki mesafe 0.60 saniye gibi pek azdır. 1866 tarihinde bu burcun T güneşi müsademe ederek ömrüne hatime çekmiştir. Müsademenin evvel kevkebi mezkûr 9,5 cu kaderden iken müsademe-yi müteakip ikinci kadere irtika eylediğinden bilhesap şulesinin dört bin misli tezayüt eylediği anlaşılmıştır. Fakat mesafesi narzarı dikkate alınırsa, hakikî müsademenin rüyet tarihinden “587 „ sene evvel vukubulduğu anlasılır. Müsademenin mütevellit gürültünün bize vusuli için “528,243) sene beklemek lâzım gelmekdedir. Kevakibi muzaafası ve mütehavvilesi pek ehemmiyetsiz şeylerdir. Rasadatı felekiyyenin yalnız inci kevkebile yapılması şayanı tavsiyedir.
